

Putin'in Orta Doğu'da Mekik Diplomasisi

Dr. Elnur İSMAYIL

Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in kısa bir süre zarfında Suriye, Mısır ve Türkiye'yi ziyaret ederek her üç devlet lideriyle görüşmeler gerçekleştirilmesi, Moskova adına önemli mesajlar vermesi gerçeğini kesinleştirmiştir. Sovyetler Birliği'nin yıkılmasından sonra küresel gücünü kaybetmiştir. Bu durum özellikle Rusya'nın Orta Doğu'yu ABD'ye bırakmıştı. Bu nedenle son dönemlerde Putin'in hayata geçirdiği diplomatik hamlelerin neticesinde başarılı bir şekilde Orta Doğu'nun önemli aktörüne dönüşen bir Rusya olmaktadır. Küresel anlamda güvenlik sorunlarının farklı boyutlarını kendinde toplamış olan Orta Doğu, son yıllarda süper güç ve bölgesel güçlerin etkisini kaybetmesiyle daha güvensiz bir bölgeye dönüşmüş vaziyettedir. ABD'nin Obama döneminden itibaren bölgede izlediği başarısız politikalarından kaynaklanan sorunlar, bugün Donald Trump'ın Kudüs kararıyla yeni güvensizlik ortamına sürüklenmektedir.

Böylesi ortamda, bir taraftan DEAŞ gibi terör örgütü sorunuyla uğraşılırken, diğer taraftan Suriye'nin geleceği, Kuzey Irak Kürt Yönetimi'nin statüsü, Arap devletleri arasında (Katar krizi) görüş ayrılıkları, Suudi Arabistan-İran arasında sorunlara İsrail-Filistin arasında yeni bir çatışma ihtimali de eklenmektedir. Genel olarak bakıldığında bu kadar sorunlar içeri-

sinde önemli bir husus, bölgenin tüm devletleriyle ve bölgesel güçlerle işbirliği içinde olan tek bir devlet Rusya'nın olduğu söylenebilir. Son yıllarda, özellikle Arap Baharının ilk yıllarındaki pasif ve Batıyla işbirliği politikası, Putin'in üçüncü dönem devlet başkanı olmasıyla yeni bir boyut kazanmıştır.

Bu analizde, Rusya Devlet Başkanının Suriye/Mısır/Türkiye ziyaretlerinin ne anlama geldiği anlatılmakta; Kremlin'in bu ülkelerdeki ulusal çıkarları yorumlanmakta; Suriye'den askerlerini çekmesi ile Putin'in ne mesaj vermek istediğine; Mısır'la imzaladığı nükleer santral inşası anlaşması anlatılmaktadır. Ayrıca Rusya'nın Kudüs sorununa yaklaşımına değinilmektedir. Bunlara ek olarak Rusya'nın Türkiye ile ilişkilerine geldiğinde ise, işbirliğinin yanı sıra ikili ilişkilerde ifade edilemeyen sorunlara değinilmektedir.

Rusya Askerlerini Suriye'den Neden Çekiyor?

Rusya'nın Suriye'ye Eylül 2015'te askeri müdahalesi sonrasında kısa bir sürede başarılı olduğu

mesajını vermek amaçlı, Putin'in 15 Mart 2016 tarihinde Suriye'den askerlerini çekeceğini Rusya Savunma Bakanı Sergey Şoygu ve Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov'la görüşme sonrasında da verdiğini hatırlamak gerekiyor. O zaman bu kararın stratejik içerikli olduğunu savunmuş; Rusya'nın o dönem için askerlerini Suriye'den çekmesinin çıkarlarıyla uyuşmadığını söylemişti. Sonraki gelişmeler, Rusya'nın Suriye'den herhangi askeri bir çekilme yapmayarak, daha çok takviye yaptığını gösterdi.

“ Putin, Rus askerinin Suriye’de terörle mücadelede zafer kazandığını ve zaferle vatanlarına döneceği mesajı verilmektedir. Putin ve Rus toplumu için bu mesajın önemi oldukça fazladır. ”

Rusya Devlet Başkanı Putin'in Suriye'deki Hmeymim Rus Hava üssünü ziyareti sırasında Suriye'deki askerlerini çekeceği mesajını vermesini öncekinden farklı olmadığını düşünmek gerekiyor. Rus askerlerinin Suriye'den tam olarak çekilmeyeceğini söylemek için birçok nedeni olabilir. Ancak en belirgin nedeni Putin, Rus askerinin Suriye'de terörle mücadelede zafer kazandığını ve zaferle vatanlarına döneceği mesajı verilmektedir. Putin ve Rus toplumu için bu mesajın önemi oldukça fazladır. Özellikle, Putin'in gelecek sene Rusya Devlet Başkanlığı seçimlerinde adaylığını açıklamasından sonra, Rus toplumunda önemli bir imaj kazanmasına yardımcı olacak bir karar olarak düşünülmelidir.

Peki, Putin askerlerini geri çekmekle neyi kastetmektedir?. Putin'in Hmeymim üssünde verdiği mesajlarda, terör örgütünün Suriye'de yeniden harekete geçmesi durumunda, Rusya'nın daha ağır bir darbesiyle karşılaşacağı belirtilmektedir. Bunun için ise, Putin'e göre Suri-

ye'deki Rus askerlerine ihtiyaç kalmamaktadır. Rusya'nın deniz ve hava kuvvetleri Suriye'deki terörle mücadele edebilecek güçtedir. Putin, bu mesajla Rusya'nın Hazar Filosundan Kalibr füzeleriyle ve Tu-22M3 bombardıman uçaklarıyla Suriye'deki teröristlerin hedeflerini vurabildiği mesajını vermektedir.

Rus askerleri Lazkiye'deki Hmeymim ve Tartus üslerinde varlıklarını sürdürmeye devam edecektir. Özellikle, Tartus limanı ile ilgili olarak 18 Ocak 2017 tarihinde imzalanmış Rusya-Suriye arasındaki 49 yıllık varılan anlaşma Rusya deniz filosuna Suriye'de geniş haklar tanımaktadır. Söz konusu anlaşmaya göre Rusya'ya eş zamanlı olarak nükleer denizaltılar dâhil 11 Rus savaş gemisini Suriye'de bulundurma hakkı tanıyor. Bu anlaşma da dikkate alındığında, Rusya Suriye'deki askeri varlığını hiçbir zaman azaltmayacaktır.

Suriye'den geri çekilmesi öngörülen Rus askeri envanterinde 23 uçak, 2 helikopter, bir askeri hastane heyetinin olduğu tahmin edilmektedir. Fakat büyük kapsamda bir geri çekilme Rus askeri üslerinin güvenliğinin sağlanmasında sorunlar ortaya çıkarabilir. Ayrıca, Suriye tarafı DEAŞ'a karşı mücadele sonrasında Moskova'nın da terör örgütü olarak kabul ettiği el-Nusra ile mücadelede Rusya'dan yardımına ihtiyaç olduğunu açıklamaktadır.

Rusya Mısır'da Nükleer Santral İnşa Ediyor

Suriye'den sonra Mısır ziyaretinde bulunan Putin, beklenildiği gibi Rusya'nın Rosatom şirketinin başkent Kahire'nin 130 kilometre kuzeybatısındaki Akdeniz kıyısındaki Dabaa kentinde inşa edeceği ilk nükleer santralle ilgili devletlerarası anlaşma törenine Mısır Cumhurbaşkanı Sisi ile birlikte iştirak etti. Mısır da son dönemlerde

Rusya ile ilişkilerini geliştirme politikası izlemektedir. Nükleer santral inşası da bu kapsamda değerlendirilebilir. Temmuz 2016'dan itibaren nükleer santral inşa edilmesine ilişkin anlaşma sağlandığı ve santralin inşasına yaklaşık 26 milyar dolarlık bir yatırım yapılacağı kararlaştırıldığı bilinmektedir. Bu miktar Rusya'nın Mısır'a 22 yıllığına vereceği kredi ile karşılanacaktır. Bu miktarın santralin inşasının %85'ini karşılayacağı tahmin edilmektedir. Nükleer santralde 4 enerji blokunun inşası öngörülmekte ve ilk bloğun kullanıma başlama tarihi olarak 2026 yılı planlanmaktadır.

“ Temmuz 2016'dan itibaren nükleer santral inşa edilmesine ilişkin anlaşma sağlandığı ve santralin inşasına yaklaşık 26 milyar dolarlık bir yatırım yapılacağı kararlaştırıldığı bilinmektedir. Bu miktar Rusya'nın Mısır'a 22 yıllığına vereceği kredi ile karşılanacaktır. Bu miktarın santralin inşasının %85'ini karşılayacağı tahmin edilmektedir. ”

Bu bağlamda son yıllarda Rus konvansiyonel silahlarına Mısır'ın ilgi duyduğu bilinmektedir. Nisan 2017'de Rusya'nın Mısır'a MiG-29M savaş uçakları ihraç ettiği bilinmektedir. Mayıs 2015'te iki ülkenin bu savaş uçaklarından 50 adet Mısır Hava Kuvvetlerine 2020 yılına kadar gönderilmesine ilişkin anlaşma imzalanmıştır. Bu anlaşmanın 2 milyar ABD doları olduğu tahmin edilmektedir.

Kasım 2017'de iki ülkenin Rus Hava-Uzay Kuvvetleri'nin Mısır hava mekânını ve hava üslerini kullanabilmeyi öngören ön anlaşma imzalandığı da bilinmektedir ki, böyle bir anlaşma Rusya'nın Orta Doğu'da artan etkisini daha da

pekiştirecektir.

Dikkat edilmesi gereken bir husus böyle bir anlaşmanın, Trump'ın son aylarda Mısır'la ilgili kararlarının sonrasında gelmesidir. 1980'lerin sonlarından itibaren ABD'nin Orta Doğu bölgesinde önemli müttefiklerinden biri olan Mısır'ın her sene yaklaşık 1,3 milyar ABD doları değerinde askeri yardım aldığı bilinmektedir. Trump yönetimi Sisi hükümetinin Kuzey Kore ile ilgili ilişkilerinden ve insan haklarını ihlal etmesinden dolayı bu yardımı büyük oranda azaltma kararı almıştır. Bu da Mısır'ın Rusya ile ilişkilerini geliştirmek için önemli nedenlerden biri olarak değerlendirilebilir.

Putin-Erdoğan Görüşmesi ve Verilen Mesajlar

Türkiye ve Rusya devlet liderleri arasında bu yıl sekizincisi düzenlenen ikili görüşme Moskova-Ankara arasında ilişkilerin düzeyinin nasıl olduğunu iyi bir şekilde anlatmaktadır. Uçak krizi sonrasında hızla gelişen ikili ekonomik ilişkiler, son ticari verilerde olduğu gibi önemli mesafe kat etmiş; ticari ilişkiler 2017 yılının ilk 10 ayında %30 oranında artmıştır. Türk tarım ürünlerinin Rusya pazarlarına girmesinin önündeki engeller kaldırılmış ve bu da ihraç oranının artmasına neden olmuştur. Türkiye Rus turistlerin tercih sıralamasında yeniden üst sıralara çıkmıştır.

İki ülke arasındaki olumlu gelişmelerin yanı sıra, çözümü beklenen sorunlara yönelik bir gelişme olmadığı da gözükmemektedir. Özellikle, Rusya'nın Türk vatandaşlarına vizeyi uygulamaya devam etmesinde kendisini göstermektedir. Fakat ilişkilerde herhangi bir sorun yaşanmazsa 2018 yılı içinde Rusya'nın bununla ilgili bir karar alacağı beklenebilir. Rusya'dan S-400 füze savunma sistemlerinin alımı ile ilgili de iki ülke arasında

önemli kararlar alınmış; Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın da beyan ettiği gibi sona yaklaşılmış; fakat Türkiye'nin teknoloji transferi ve ortak üretim konusundaki talebi Rusya taraftan olumlu karşılanmamaktadır. Ayrıca belirtildiği üzere Rusya'nın sağlayacağı krediyle bu silahın alınacağı anlaşılmaktadır.

“ Türk tarım ürünlerinin Rusya pazarlarına girmesinin önündeki engeller kaldırılmış ve bu da ihraç oranının artmasına neden olmuştur. Türkiye Rus turistlerin tercih sıralamasında yeniden üst sıralara çıkmıştır. ”

İkili ilişkileri etkileyen bir diğer konu Suriye ile ilgili iki ülkenin yaklaşımlarıdır. Rusya, Astana toplantılarına önem verdiğini; Suriye sorununun çözümünde Türkiye ve İran'la ortak politikalar izlediği mesajını vermektedir. Dahası Soçi'de de görüşmelerin devam etmesi gerektiğini; fakat sadece bölgesel güç değil; bir küresel güç olarak da Cenevre görüşmelerine önem verdiğini vurgulamaktadır. Putin'in Suriye sorununun çözümünde uluslararası hukuk prensiplerinin uygulanması gerektiği mesajı da Esed rejiminin uluslararası toplum tarafından meşru olarak kabul edilmesi gerektiğinin bir başka şeklidir.

Suriye sorununa ilişkin Türkiye ile birçok konuda Rusya'nın görüş farklılığının olduğunu anlamak zor değil. Özellikle, Suriye'nin Esed'li bir yönetimle devam etmesi ve PYD'nin de Suriye üzerindeki varlığının kabullenilmesi gerektiğini farklı şekillerde Türkiye'ye iletmektedir. Bu bağlamda Rusya bu tutumundan vazgeçmeyeceği mesajını vermektedir. Devlet Başkanı Putin ve Cumhurbaşkanı Erdoğan arasındaki son görüşmeler öncesinde Putin-Esed görüşmelerini hatırlamakta yarar var.

Rusya'nın Kudüs Sorununa Yaklaşımı

Trump'ın Kudüs'ü İsrail başkenti olarak tanıması sonrasında Rusya'nın verdiği demeçlerin daha diplomatik içerikli olduğunu görülmektedir. Trump'ın kararının bölgede barışa tehlike oluşturduğu vurgusu yapan Devlet Başkanı Putin, Kudüs'ün statüsü konusunda Filistin ve İsrail'in doğrudan temaslarıyla belirlenmesi gerektiği mesajını vererek, ülkesinin tavrını belirlemiş oldu. Rusya'nın da taraf olduğu iki ülke arasındaki barış görüşmelerinin de tehlikeye girdiği Kremlin'den Trump kararına tepki gösterilmiştir. Bu konu ile ilgili olarak da Rusya, İsrail başkentinin Batı Kudüs'e taşınabileceğini, ancak bunun için ilk önce Filistin topraklarının statüsünün belirlenmesi gerektiğine vurgu yapmaktadır. Bununla ilgili Nisan 2017'de Rusya Batı Kudüs'ü İsrail başkenti, Doğu Kudüs'ü ise Filistin başkenti olarak gördüğünü beyan etmişti.

Sonuç

Son gelişmeleri analiz ederek Orta Doğu bölgesinin tek kazanan devletinin bugün Rusya olduğunu söylemek yanlış olmaz. Hem bölge devletleri ile iyi ilişkiler kurmaya devam etmekte hem askeri varlığını bölgede artırmakta hem de bölge devletleriyle ikili ticari-askeri ilişkilerini geliştirmektedir. Bugün Rusya'nın Suriye'den askerini çekiyor mesajını vermesini de Türkiye iyice analiz etmelidir. Rusya kendi askeri gücünü ve zaferini gösterdiği kadar; aynı zamanda yarın Türkiye'den de aynı talepte bulunarak Suriye'deki askerlerini geri çekmesi gerektiği mesajını verebilir. Afrin'de Türkiye'nin bir askeri operasyon girişiminde bulunmasına karşı çıkan devletlerden birinin Rusya olduğunu bilmek gerekmektedir. Suriye'de terörle mücadelede sona gelindiği ve Kremlin'den DEAŞ tehlikesi bitiyor vurgusu yapılması bundan sonraki süreçte

Rusya'nın, Suriye topraklarında tek Esed rejimi askerlerinin kalması gerektiği mesajı gibi anlaşılmalıdır.

Tüm bunlara rağmen, Türkiye'nin Rusya için önemli bir devlet olduğu unutmamalıdır. Türkiye-Batı (ABD/NATO/AB) gerilimi Moskova'da memnuniyetle karşılanmaktadır. Türkiye'nin Batıdan uzaklaşması Rusya'ya yakınlaştıracığı

gibi, Rusya'nın çıkar alanları olarak gördüğü Karadeniz ve Güney Kafkasya gibi coğrafyalarda NATO'nun ve AB'nin de etkisini azaltacağı anlamına gelmektedir. Rusya bu şansını iyi değerlendirmekte ve Türkiye'yi destekliyor gibi gözükmektedir. Fakat kendi çıkarlarından Türkiye lehine vazgeçmeyeceğini de bilmekte fayda vardır.

BİLGESAM Hakkında

BİLGESAM, Türkiye'nin önde gelen düşünce kuruluşlarından biri olarak 2008 yılında kurulmuştur. Kar amacı gütmeyen bağımsız bir sivil toplum kuruluşu olarak BİLGESAM; Türkiye'deki saygın akademisyenler, emekli generaller ve diplomatların katkıları ile çalışmalarını yürütmektedir. Ulusal ve uluslararası gündemi yakından takip eden BİLGESAM, araştırmalarını Türkiye'nin milli problemleri, dış politika ve güvenlik stratejileri, komşu ülkelerle ilişkiler ve gelişmeler üzerine yoğunlaştırmaktadır. BİLGESAM, Türkiye'de kamuoyuna ve karar alıcılara yerel, bölgesel ve küresel düzeydeki gelişmelere ilişkin siyasal seçenek ve tavsiyeler sunmaktadır.

Yazar Hakkında

2001 yılında Azerbaycan'da Bakü Devlet Üniversitesi Uluslararası İlişkiler ve Uluslararası Hukuk bölümünde lisans eğitimini tamamladı. 2007-2009 yıllarında Otto von Guericke Üniversitesi'nde (Magdeburg/Almanya) Savaş ve Barış Araştırmaları bölümünde yüksek lisans eğitimini almıştır. Doktorasını "Post-Sovyet Güney Kafkasya ve Orta Asya'da ABD ve Rusya'nın çatışan Neo-Emperyalist Dış Politikaları" konusu üzerine Westfalya Wilhelm Üniversitesi'nde (Münster, Almanya) yapmıştır. Rusya ve ABD'nin post-Sovyet ülkelere yönelik dış politikaları; Güney Kafkasya ve Orta Asya'da etnik çatışmalar; emperyalizm ve neo-emperyalizm; etnik milliyetçilik teorileri; AB'nin post-Sovyet ülkelerinde insan hakları ve demokrasi politikası alanlarında uzmanlaşmıştır. İsmayılov, BİLGESAM'da Rusya, Kafkasya ve Orta Asya uzmanı olarak çalışmalarına devam etmektedir.